

LUND UNIVERSITY

Book review: Mattias Frey. Postwall German Cinema: History, Film History, and Cinephilia

Bechmann Pedersen, Sune

Published in:
Scandia

2014

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Bechmann Pedersen, S. (2014). Book review: Mattias Frey. Postwall German Cinema: History, Film History, and Cinephilia. *Scandia*, 80(1), 146-148. <http://journals.lub.lu.se/index.php/scandia/article/view/11870/10512>

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Vi möter många gripande livsöden i Liljewalls bok. Maria Jönsdotter är ett av dem. Hon dömdes för barnamord på sin utom äktenskapet nyfödde son 1842, och dömdes till döden. Men hon benådades, och fick avtjäna sex års straffarbete på arbets- och korrektionsanstalten i Norrköping. Eftersom hon skött sig väl i fängelset kunde hon vid 28 års ålder återvända till föräldrahemmet i Billinge i Skåne. Där bodde också hennes tidigare födda, också oäkta dotter. År 1850, vid 32 års ålder, ansökte Maria Jönsdotter om att få bli myndig, en ansökan som tillstyrktes av kyrkoherden i socknen. Han underströk hennes numera godaandel, flit och arbetsamhet. Maria och hennes dotter flyttade till Malmö och efter en tid gifte Maria sig, men blev då åter omyndig.

Ett särskilt intressant fall av myndighetsansökan är Anna Kajsa Pettersdotter. Hon gifte sig med hökaren Olof Andersson efter att ha fött honom två barn, vilka senare följdes av ytterligare åtta. År 1860 ansökte den gifta Anna Kajsa för att få sin man omyndigförklarad, och själv få bli hans förmyndare. Maken hade då allt oftare börjat figurera i rådhusrättens protokoll på grund av fylleri, slagsmål och misshandel. Hennes ovanliga ansökan beviljades inte till en början, men Anna Kajsa gav sig inte, och efter mycket processande lyckades hon först med att få sin make omyndigförklarad och slutligen själv bli hans förmyndare 1866. För att komma dithän genomdrev hon också en skilsmässa. Eftersom hennes status som gift kvinna ansågs som ett hinder för henne att bli myndig och förmyndare, så visade det sig att positionen som fränskild gjorde detta lättare.

"*Mig själv och mitt gods förvalta*" lyfter fram enskilda kvinnor, deras utsatthet och handlingskraft, men också förhandlingsutrymmet mellan dem och ett regelverk upprättat av män. Myndighet var en angelägen fråga för kvinnorna och efterhand fick de allt större möjlighet att agera som självständiga individer. Liljewalls resultat ifrågasätter därför en del tidigare forskning som snarare framhåvt mäns ekonomiska

behov som drivkraft i utvecklingen mot myndighet för ogifta kvinnor. I själva verket var det i hög grad en emancipationsfråga.

Eva Helen Ulvros

Postwall German Cinema. History, Film History, and Cinephilia

Mattias Frey

BERGHAN BOOKS, 2013, 206 s.

Siden genforeningen har Tyskland oplevet et kunstnerisk og kommercielt boom for spillefilm om landets problematiske færd gennem det 20. århundrede. Disse film og deres forhold til historien analyserer Mattias Frey i sin nye bog, der er en bearbejdet udgave af hans ph.d.-afhandling fra 2008. Den succesfulde bølge af historiske film er blevet kritiseret for at håndtere historien med en naiv historicisme. Til de tyske filmkritikers fortrydelse har filmskaberne prioriteret realisme og autenticitet over politisk engagement og moralsk stillingtagen. Herved adskiller bølgen sig fra efterkrigstidens Junger Deutscher Film anført af Rainer Werner Fassbinder, Werner Herzog og Alexander Kluge, der med filmiske virkemidler søgte at bevidstgøre publikum om, at de var vidne til en fortolket fortid med politisk relevans for deres samtid. Det er denne historicisme-kritik, som Frey i fem kortere kapitler problematiserer gennem analyser af nyere tyske historiske films inddragelse af filmhistorien, når fortiden forsøges genskabt.

Første kapitel behandler Sönke Wortmanns fodboldfilm fra 2003, *Das Wunder von Bern*, om den vesttyske triumf ved fodbold-VM i 1954. Frey demonstrerer, hvordan Wortmanns film om det undertippede vesttyske hold, der rejste sig fra ruinerne og slog Ungarn 3-2 i finalen, deler sin opbyggelige morale om en tysk tilbagevenden til normal anstændighed med 1950'ernes Heimat-film. Desuden påviser Frey, hvordan plottet i filmen har slående ligheder med plottet i nazi-filmen *Das*

große Spiel (Robert Adolf Stemmle 1942), hvorimod filmens inddragelse af VM-sejren adskiller sig radikalt fra Fassbinders skildring af samme hændelse i klassikeren *Die Ehe der Maria Braun* (1979). Hos Fassbinder væves VM-sejren ind i en fortælling om kontinuitet fra Hitler til SPD-kansleren Helmut Schmidt. Hos Wortmann genoplives 1950'ernes hjemstavnsfortælling om uskyld og økonomisk fremgang derimod som et korrektiv til Fassbinder og '68-generationens fortolkning af 'miraklet i Bern'.

I det andet kapitel er terroristorganisationen RAF og dens portrættering i *Baader* (Christopher Roth 2002) i centrum. Kritikerne begræd filmens talrige historiske 'fejl', men som Frey overbevisende argumenterer for, indtager filmen netop en liberal holdning til fakta og kronologi for at understrege RAF's status som pop-fænomen. Virkelighedens RAF-hovedpersoner var ivrige filmfans, og flere havde erfaring med skuespil og filmindspilning. Terroristerne forstod at 'performe', hvilket forklarer filmens sammensmeltning af virkelighed og filmdrømme. *Baader* citerer frit fra den del af filmhistorien, som RAF-medlemmerne selv havde set: spaghetti-westerns, Melvilles banditfilm og amerikanske gangsters. Fordi *Baader* fremhæver RAF's pophistoriske genealogi, konkluderer Frey, at filmen faktisk yder terrorgruppens historie mere retfærdighed end rækken af traditionelle realistiske og 'autentiske' film om samme tema.

Tredje kapitel sætter fokus på et vendepunkt i den genforenede Tyskland. I 1998 blev Helmut Kohl efter 16 år ved magten afløst af en rød-grøn alliance med rødder i '68. Få måneder senere havde thrilleren 23 (Hans-Christian Schmid 1999) om den vesttyske hacker Karl Koch premiere og blev af mange kritikere betegnet som et nybrud i tysk film. Frey betragter filmen som et ambivalent opgør med både 1980'ernes selvtilstrækkelige Generation Golf og 68'erne, som nu indtog den øverste plads i magtpyramiden. Filmens hovedperson ser konspirationer overalt, hvilket Frey hævder netop er en naturlig reaktion,

når utopierne har spillet fallit og individets betydning er udtømt. Når de politiske forskelle er vasket ud og følelsen af afmagt sat ind, tilbyder paranoiaen et forsvar mod meningsløsheden. I dette kapitel spiller den analyserede films interaktion med filmhistorien en mindre rolle. Derimod gør Frey en større dyd ud af at fremhæve 23's rolle som et historiografisk vendepunkt i opgøret med de to foregående årtiers politik.

Temaet i det fjerde kapitel er de såkaldte DDR-nostalgifilm, af hvilke Frey giver mest opmærksomhed til *Good Bye, Lenin!* (Wolfgang Becker 2003). Filmen om en østtysk søn, der i 1990 forsøger at opbygge en illusorisk normalitet omkring sin alvorligt syge og regimetro mor, var en enorm publikumssucces. Frey demonstrerer, hvordan filmen er et righoldigt arkiv af intertextuelle referencer til filmhistorien. Locations, kameraindstillinger, karakterer og sågar hele scener alluderer til film af Billy Wilder, Pedro Almodóvar, François Truffaut, Stanley Kubrick med flere. Denne legesyge tilgang til et alvorligt tema blev mødt med skepsis af de tyske filmkritikere. Den internationale akademiske litteratur har derimod hovedsageligt hyldet filmens selvrefleksion som et modstykke til den vesttyske dominans efter genforeningen. I denne diskussion placerer Frey sig entydigt blandt kritikerne, der mener, at refleksivitet ikke er ensbetydende med progressivitet, og at den legende omgang med filmhistorien og det tidligere DDR's materielle kultur i virkeligheden er et tegn på, at Becker ikke har noget nyt at bidrage med.

I det sidste analytiske kapitel analyseres Oskar Roehlers selvbiografiske film *Die Unberührbare* (2000). Filmen følger Roehlers mor, den vesttyske forfatter Gisela Elsner, som i 1960'erne opnåede en vis berømmelse med en politisk-satirisk roman. Siden forsvandt hun ind i glemslen og begik selvmord kort efter murens fald. Tydeligt inspireret af Fassbinders selvdestruktive diva i *Die Sehnsucht der Veronika Voss* (1982) fremstiller instruktøren sin mor med sort-hvid noir-æstetik, som et fortidslevn fra 1968, der traumatiseres af

østtyskernes begejstring over murens fald. Filmen følger hendes sidste dage, hvor hun bitter og hjælpeløs farer gennem det nu grænseløse Tyskland. Frey dissekerer den fragmentariske geografiske fremstilling og konkluderer, at hovedpersonen lider af en særlig form for nostalgi: Hun ønsker, at DDR fortsat eksisterede, fordi hun aldrig har erkendt DDR's repressive side. Som forfatteren pointerer, forekommer denne subjektsposition sjældent i tyske historiske film. På trods af at mange politikere og intellektuelle i vesten reagerede med skepsis på tanken om et genforenet Tyskland, indtager de fleste tyske film om emnet et uskyldigt coming-of-age perspektiv.

I et kort afsluttende kapitel understreger Frey, at historicisme-kritikken er forfejlet, idet tysk film i dag omfatter en bred skare af genrer, stilarter og attituder, der står i en kompleks relation til fortiden og filmhistorien. Selvom Freys bog er opbygget omkring nærstudier af fem historiske film, formår han at belægge den bredere påstand i analyserne ved hjælp af sin nærmest encyklopædiske filmhistoriske viden om genrer, stjerner, instruktører og filmiske virkemidler. Udvalgskriterierne diskuteres aldrig, men forekommer motiveret af ønsket om at indfange temaer fra hele efterkrigstiden. Den brede opslåede titel til trods udgør bogen dog ingen syntese om tysk film efter murens fald. Men for historikere med interesse for, hvordan film kan problematisere en historisk tid ved at inddrage filmhistorien, er den et uomgængeligt bidrag.

Sune Bechmann Pedersen

Avhandlingar

Dystopiernas seger: Totalitarism som orienteringspunkt i efterkrigstidens svenska idédebatt

Johan Stenfeldt

AGERINGS BOKFÖRLAG, 2013, 427 s.

Ett dilemma är ett val mellan två dåliga alternativ, ett trilemma mellan tre. Detta är utgångspunkten för Johan Stenfeldts doktorsavhandling. De tre ideologiska alternativen som han behandlar är fascism/nazism, socialism/kommunism och liberal demokrati, vilka alla förekommer i en utopisk och i en dystopisk version, den utopiska oftast i anhängarnas självsyn, den dystopiska oftast i motståndarnas nidsbilder, men i efterklokhetens ljus till betydande del också bland besvikna och självvrannsakande anhängare. Den liberala demokratins dystopi är den liberala kapitalismen och imperialismen.

Stenfeldt undersöker den svenska idédebatten efter 1945 kring de tre utopierna/dystopierna. Totalitarism som orienteringspunkt i efterkrigstidens svenska idédebatt kan verka paradoxal mot bakgrund av en utbredd svensk självförståelse av att utgöra en genuin demokrati, rentav ett modelland. Paradoxens lösning är naturligtvis att jämförelsen med totalitär ondska förstärker självförståelsen genom kontrastteckning.

Avhandlingen är tilltalande bred i sin uppläggning med ett inte mindre tilltalande långt historiskt perspektiv. Den svenska debatten i huvudsakligen dagspress och tidskrifter undersöks i rik detalj och empirin relateras kontinuerligt och mycket pedagogiskt till den teoretiska ramen. Den teoretiska inspirationen är inte minst hämtad från Tyskland med Hans-Georg Gadamer's begreppsfilosofiska utläggning kring gapet mellan erfarenheter och förväntningar som en viktig referenspunkt.

Den teoretiska ramen är avhandlingens intressantaste del, varmed inte är sagt att